

Originalni naučni rad

UDK 371.3.:73/76

DOI –10.7215/SVR1204319D

ИНТЕЛЕКТУАЛНИ РАЗВОЈ ДЕТЕТА – ОД ШКРАБАЊА ДО ПУНОГ ЛИКОВНОГ ИЗРАЗА

Проф. мр Сретко Дивљан, академски сликар¹

Независни универзитет Бања Лука

Сажетак: Онтогенеза ликовног израза код савременог детета може се упоредити са филогенезом ликовности код пећинског човека који је имао исте проблеме на свом развојном сликарском путу као и дете. Потребно је да тај пут проучавамо на основу фактора опште и фактора креативне интелигенције. Да бисмо унапредили ликовну уметност, морамо проучавати историју уметности као и развој дечјег ликовног рада, јер је то суштина једног бољег сутра. Да бисмо дете одгојили у савремену особу, која се поштује и верује у себе, употребимо различите похвале усмерене на особу. Вера и воља су суштина креативне снаге детета. Критику рецимо детету што пре.

Кључне речи: *вера, воља, онтогенеза, филогенеза, степеновање критике.*

УВОДНЕ НАПОМЕНЕ

Да бисмо дете припремили за живот морамо степеновати критику. Критикујмо код детета само понашање. Родитељи морају истрајавати при изреченој казни. Они морају бити доследни кад детету изрекну казну.

„Сликање на зидовима пећина изискивало је од уметника висок ниво опсервације, кроз физичко уклапање са реалним облицима које је уметник вешто користио, да би и оптичка представа насликаног бизона била што вернија.“²

Код детета, линија може бити моћ менталног ослобођења од унутрашњег набоја менталне интелигенције, начин да дете развија машту и усавршава ликовне облике. Заправо, овладавање ликовним облицима је знак менталне моћи детета на одређеном узрасном и емоционалном нивоу. Практично, то је ниво када ликовно шарање еволуира у дечје фигуре или комплексније облике.

Зашто деца цртају или сликају?

¹ Декан Факултета лијепих умјетности НУБЛ

² Дивљан С. (2012): *Историја уметности*, Независни универзитет Бања Лука, с. 8.

Ликовна креативност код деце је естетски догађај у коме је оваплоћена емоционално-конативна мисаона компонента упакована у замршено клупко разноврсних емоција: естетских, образовних, хедонистичких, комуникативних, подстицајних, сазнајних, васпитних. Ликовном креативношћу постижу се многобројни васпитно-образовни циљеви: прагматички, терапијски, економски, психодијагностички и технички. Да бисмо дошли до уметности и науке, морамо узети у обзир методе и поступке истраживања објективне истине. Уметници се развијају усавршавањем властитих метода и поступака да би дошли до естетске ликовно-креативне категорије (уметнички начин изражавања).

О ИНТЕЛЕКТУАЛНОМ РАЗВОЈУ ДЕТЕТА

Деца ликовну културу доживљавају као когнитивни ентитет. Она различитим ликовним путевима долазе до исте идеје и мисаоног значења. Код детета битну улогу чини стваралачка фантазија, а то је способност дистанцирања од контекста реалних датости и могућности. Флуидност игра битну улогу у креативној интелигенцији (асоцирање и решења). За креативно дете је важно да поседује флексибилност. Деца морају знати да уметност није *мимезис*, већ креативна вредност емоционалне интелигенције изражена језиком ликовности. Дете чином уметничког стварања покушава да духовно преобрази себе и свет око себе. Тако је ликовна култура нова дећа стварност – визуелно опредмећена. Дете је креативно биће које кроз опредмећивање својих мисли – интелигенције долази до новог и личног цртачког или колористичког света који је пун бајковитих илузија. Ликовна креативност је логична мисао и свест онога што се зове *свет нове маштовите визије*. За креативно стварање потребно је градити каузални однос кроз појмовно естетско-ликовно схватање (кроз ликовну конотацију). Ликовна емпирија код детета ствара бесконачан низ облика и појмова који стварају и подстичу мишљење као и надграђивање визуелно-емоционалне интелигенције. Естетска осећања су за децу извор добра, јер развијају позитивне емоције и њихова хумана понашања.

Висока интелигенција је ликовни услов креативности без које се у стваралаштву нема шта очекивати. Да би дете схватило и завелело ликовну културу, мора да научи како се гледа ликовно дело и да схвати форму и садржај. За развој ликовне културе важне су емоције, опажање, имагинација или представа (визуелна или имагинарна). Децу морамо подстицати да кроз дијалектичност ликовног процеса мењају облике и стилове изражавања. Док дете црта или слика, васпитач треба да изазове неопходну напетост која подстиче трајне емоције кроз естетско тумачење. Настанак фаза и облика код деце не сме бити стандардизован. У зависности од развоја појединца, границе ликовног развоја, као и стандарда, могу бити различите. Поједина деца пре, а поједина касније дођу до одређених развојних граница и емоционалних стандарда развоја изражавања.

Ликовне стандарде интелектуалног, као и развојног периода, можемо поделити у три основне фазе:

1. *Прва (пред)фаза* је фаза случајног развоја, фаза шарања и припада апстрактном начину ликовног мишљења.
2. *Друга фаза* је фаза случајног реализма, тј. интелектуалног реализма када дете намерно приказује неке предмете.
3. *Трећа фаза* је фаза визуелног реализма и напуштање интелектуалног реализма, кад дете губи ликовне особине, тј. симболику дечјег начина виђења и изражавања.

Дете од три године уочава квантитативне односе кроз именоване предмета и ствара ликовне целине од појединачних предмета. Дете не издваја из групе никога. Кад слика породицу, оно истиче чланове породице по величини фигуре, наглашавајући волуменом до кога му је више стало. Цртањем дете развија схватање односа: много – мало, много – један, много – ниједан. Уз помоћ визуелне уметности дете уочава сличности и разлике међу предметима. Оно у овом периоду именује слике или цртеже. На цртежима или сликама дете већ уочава: две руке, две ноге, једна глава, два ока, два цепа ... Лопту опипава (тактилна вредност) и схвата да је то лопта и једна врста круга.

Дете од четири године ликовну креативност доживљава кроз психомоторичку емоционалну интелигенцију као фазу „случајно постигнутог цртежа”. У овом периоду деца именују своје цртеже, тј. нацртане предмете. Од четврте до десете године ликовну креативност детета називамо фаза случајног (дечјег) реализма. Дете на цртежима бележи околину и ликовна креативност постаје врста психомоторике која има значајну важност за остварење ликовног циља.

Дете од пет година стиче визуелно квантитативне односе путем ликовног искуства. Дете долази до истине ако упоређује особине два предмета: дугачко – кратко, тешко – лако, велико – мало, високо – ниско, дебело – танко. За овај период важно је да дете на цртежима или сликама разликује димензије и класификује предмете: већи – мањи, дужи – краћи, ужи – шири, виши – нижи. На ликовним радовима можемо уочавати ликовно-визуелне односе: високо – ниско, дубоко – плитко. Кроз ликовну културу васпитач активира дете да би спознао просторне релације: лево – десно у односу на себе, нпр: ко слика десном, а ко левом руком, зна да покаже левом руком десну руку, десно уво, десно око и обратно, а разликује и предмете са своје леве и десне стране. Важно је да дете зна ликовне релације испод – изнад, горе – доле, напред – назад, или кад је предмет у стању мировања или кретања. У овој фази ликовног развоја дете схвата ликовне скупове до пет елемената и уочава количину елемената: једнако, мање, више.

У овој доби, деца су свесна сопствене активности, као што су проверавање, истраживање, испробавање, посматрање, поређење путем практичних радњи. Васпитач може дати деци налог да формирају скупове топлих боја (од шест до седам боја) или скупове

хладних боја. Они могу да формирају и хладне тонове од хладних ка топлим бојама. Могу боје класификовати, растављати, састављати и уочавати структуру боја. Могу представљати на слици линије као што су: дуже – краће, једнаке по дужини, једнаке по дебљини, уже – шире, једнаке по ширини, ниже – више, једнаке по висини, дубље – плиће, ликовно надграђивати искуство и визуелно сазнање о боји и низу ликовних елемената у једној слици.

Овај период одликује и ликовно тумачење геометријских облика, као што су: коцка, квадрат, троугао, круг и примењивати их у ликовном изражавању. Стварати у ликовном делу кроз појмове: цело, половина, део... Дете схвата величине у простору, као што су: велики, већи, највећи, мањи, мали, најмањи. Код деце морамо активирати просторне димензије. Дете кроз ликовно естетску анализу може спознати временске релације јуче, данас, сутра; јуче ниси нацртао геометријске предмете, данас си нешто бољи у начину цртања геометријских слика – облика.

Дете уметничка дела почиње да ствара када почиње да осећа, кад развије емоционалну интелигенцију. Изражавањем мисли и осећања, тј. њиховим опредмећивањем линијама и бојама, развија се креативност. Перцепција случајних слика није дечја мисаона потреба. Случајне слике су дечја намера да се кроз игру стварају нови и увек нови покушаји да се дође до нечег другачијег. Случајност може бити почетна потреба, али може бити и трајна креативност, јер дете стално покушава да се удаљи од своје прве намере. Креативност је и подстицај и утицај родитеља и околине да дете ствара нешто ново и необично, да постаје генијално. У сукобу породице и околине дете постаје несигурно и доживљава креативни слом. Најтужније у свему

томе је када дете изјављује да оно није рођено да буде уметник. Љубав према некоме и нечему ствара дечју приврженост и жељу да баш тим путем крене и створи нешто ново. У сиромашном друштву, колизија креативности и онога што му треба за живот ствара креативно ограничена бића.

Уметност је увек била параметар, време и место интелектуалних слутњи. Уметност је креативна жеља и мисао о промени света. Деца су једина бића која су способна да промене свет.

Стога код деце морамо развијати свест да је слика равна површина коју на креативан начин треба организовати (кроз цртеж, боју, графику...). Код деце васпитач мора развијати и организовати ликовно-интелектуалне садржине. Ликовни радови морају бити отворено креативно дело, креативно магично, мисаоно загонетно, пуну смелих идеја и неочекиваних предлога.

Моја породица, деца од шест година

Пошто је развој *ја* и *над-ја* везан за ликовне процесе интеракције и пројекције, ликовна мисао постаје изражајна потреба. Код детета линија (цртеж) је мисао, а боја емоција (боја је део ликовно-психолошких стања). Кроз обојени свет ликовног рада васпитач може да открије дечји емоционални свет. Занимљиво је да код девојчица у ликовном свету углавном преовлађују боје (линије и фигуре су занемарене).

Деца која воле топле боје откривају спонтана и искрена осећања (емотивна зависност од других), а она која сликају хладним бојама имају контролисана (рационална) осећања и окренута су сама себи. Деца која сликају бојама прикривају сопствена (потиснута)

осећања и тежње; она која сликају парцијално или испрекидано крута су и неприлагодљива; која мрљају и брљају док сликају поседују извесну развојну инфериорност. Док весела деца емоционалном интелигенцијом првенствено реагују на боје, потиштена деца реагују на облик. Код неких форми изражавања могу бити геометријска, а она су шкрта, суздржана, интровертна, занемарених осећања, ускогруда и рационална. Деца која сликају амебоидне облике су: отворена, неофицијелна, смело-наративна и емоционално раскошна.

Већ смо констатовали да деца своје мисли изражавају цртежом, а емоције бојама. Боја је емоционална мисао и ликовно осећање, емоционално чуло, рецептор ликовне интелигенције. Она је ликовно раскошни свет који открива дечју емоционалну и суштинску потребу за креативношћу. Девојчице у петој години су креативније од дечака. Већ у седмој години креативне способности девојчица и дечака су уједначене.

Креативне способности (KS) и количник интелигенције (IQ) многи научници сматрају независним способностима. Знамо сигурно да се скоро свако дете плаши празног папира (*horor vacui*). Многа дечија осећања су креативни ефекат који примећујемо у њиховим радовима. Кроз ликовну форму дете изражава естетско деловање.

Важан моменат креативног ликовног стварања је психички критеријум, дакле не логички, већ критеријум нашег унутрашњег, субјективног уверења. Док слика, дете претпоставља ликовну ситуацију као способност разликовања стварног и претпостављеног кроз естетске емоције. Кроз ликовна дела оно изражава мисаону повезаност осећања са телесним и душевним изразом. За овај вид ликовног изражавања кажемо да је закон двоструког изражавања емоција са *централним* (духовним) и *периферним* (телесним) дејством. Ликовном процесу виђења (опажања) мора се посветити много већа пажња у току "кобајаги школе" и успоставити јединство између опажања и мишљења.

Визуелно-ликовни приказ представља ускладиштење искуства у креативном процесу, акту, и битну фазу у концептуализацији појмова и доживљаја сензација из света у коме живимо. Имагинација (*imago* – слика) је полазиште креативног процеса – слике. Код детета је мисао оријентисана на визуелно опажање, па се његова логика се служи визуелним моделима. Ликовно опажање и мишљење не смеју бити изоловани, јер су они трајно узрочно повезани. Код детета је ликовна мисао често изолована од целине. Дечја ликовна интелигенција се назире кроз ликовне радове и структуру формалног склопа. Преко ликовних знакова и симбола тумачимо дубину значења које тај склоп саопштава. Ликовна способност употребе симбола зависи од искуства и општег ментално-ликовног става. Ликовни рад поседује одређено интелектуално виђење кроз мисаоно обојене растере светлосних ефеката. Естетске емоције су део физичког и психичког облика једне појаве или догађаја. Ученик естетску свест истражује кроз три елемента и то: ликовну радњу, ликовни језик и гледање ликовног дела

Кад би ...

Васпитач путем разговора мора деци објашњавати нове ликовне појмове и нову ликовну маштовизију. Деца обичним стварима (као што то и раде) дају живот и ствари претварају у жива бића, а жива бића у ствари. Примера ради:

Кад би куће биле балерине, Кад би рибе ишле на скијање, Кад би цвеће било дрвеће, Кад би дрвеће играло фудбал...

Кад би куће биле балерине

У једном селу на брдовитом Балкану живеле су куће и ишле у балетску школу. Куће маме и тате жалиле су се комишијама да својим девојчицама кућицама не могу да купе балетанке, неопходне за балетску школу. Читаво село окупило би се да би сашило хаљине балеринама кућицама. Лепо је гледати како се оне иминкају. Кад би изводиле пируете, читаво село би се тресло. Комишије из суседних села мислиле би да је то земљотрес. Позорница на којој су изводиле балетске покрете била је најшаренија цветна ливада на свету. Баш је било дивно гледати балерине кућице како изводе балет „Охридска легенда” Стевана Христића.

Кад би рибе ишле на скијање

Баш је то чудно. Замислите рибе иду на скијање. Просто не могу да верујем ал сам сигуран да је то тачно јер моја машта може свашта. На планини Голији одвија се такмичење у скијању. Све су се рибе прекрасно обукле. Купиле нове скије. Милина, брате, да гледаш и уживаш! Узбуђење у публици било је огромно. Нико не може да верује да се рибе скијају. Заборавио народ да машта може свашта, па и рибе да постану светски прваци у скијању, зашто да не? Па и то је живот моје маште. Све је протекло у најбољем реду. Победила је плава риба. Свака част и заслужила је.

Кад би цвеће било дрвеће

Пошао сам с другарима у шуму да наберем цвеће. Кад тамо, шуме нигде нема. Уместо шуме цвеће. Не могу да верујем да од онолико великог хлада нема ни трага ни гласа. Уместо шуме порасло је најсликовитије цвеће. Боже мили, какав раскош, какав мирис, а тек боје, да не верујеш! Чини ми се да овако само рај може да изгледа. Лепо је било видети како се цвеће огледа на небу.

ПРИЧА О БОЈИ

Лица: Жута, Црвена, Наранџаста, Плава, Љубичаста.

Жута: Мени је сунце рођак.

Црвена: Ја више волим зелену шуму и ливаде. На ливади се најбезбрижније играм и сањам своје снове.

Плава: Ја сам хладна боја, за разлику од тебе, црвена. Ја сам симбол звука, прецизности, рада, благостања и вечити радник.

Зелена: Да, плава. Ти јеси знак неба, реда и мира, али ја сам знак земаљске светлости као и снаге, мира, одмора и злих ђавола.

Наранџаста: Драга моја зелена бојо, лепото наша, шума, поља и ливада. Знаш, ја волим плаву боју и заљубљена сам.

Љубичаста: Ја сам знак космичке интелигенције и лепота духовних богова. Моја је светлост и станиште жуто и топло сунце.

Причом о бојама васпитач мора заинтересовати свако дете. Од прича о бојама може се направити позоришна представа. Може се од деце затражити критички став о бојама. Деца могу заједно са васпитачима направити модну ревију, па да свако дете буде обучено у оне нијансе које одговарају његовом схватању о бојама. Жири ће процењивати усклађеност боја, луцидност облачења, смелост комбиновања боја и маштовитост обојених хаљина. Деца ће добити задатак да поједине делове одеће мењају и стварају нове комбинације, као и нове креације. Сва присутна деца добиће задатак да сваком моделу додају што више различитих боја и направе нови модни хит.

Нека свако дете исприча причу о боји.

Деца чудотворци

Кад бисмо могли дечју памет и радозналост да сачувамо, човечанство би било величанствено. Децу не смемо образовати стихијски већ плански. Морамо им створити „кобајаги школу”. Такву школу можемо створити кроз планску игру и забаву, тј. *курукулум*.

Лептир нека буде трактор

Јесен је. Шума се обукла у шарено рухо. Лептир трактор у кревету дрема. Мали миш, који је био газда куће, спремао се да са лептиром трактором отиђе у поље и доведе сено. Лептир трактор је најлепши лептир и најчуднији трактор кога сам икада видео. Његова велика крила била су ишарана свим бојама овога света. Шарена палета била је најраскошнија у спектру боја. Кад год би миш кренуо са трактором у поље, сва би деца трчала за лептиром и дивила се његовој лепоти. Са неба сунце се смешило и своје жуте велике очи одмарало на прекрасним бојама лептирових крила. Кад год би миш са прелепим трактором прошао поред брезе, те витке лепотице, и лептиру би срце задрхтало и он је желео да се у хладу лепотице ишуме брезе одмори и слатко наслуша прича о лепоти живота. Миш није имао времена да испуњава жеље лептира трактора и тако су јурили по цео дан не би ли посао завршили и кући се пре мрака вратили. Бреза је молила бога да јој чешиће лептир трактор дође и одмори се у хладовини њеног зеленог лишћа.

Месећ нека буде лопов

Кажу да је месећ покрао сва девојачка срца и да се ноћу игра са њиховим осећањима. Месећ је лопов, јер стално краде дан, све види и ћути. Лопов је месећ јер не да деци да се друже с њим. Деца воле плави месећ и велике плаветне дубине, она воле кад су беле ноћи и кад су месечеве сенке као утваре. Деца месећ воле јер му се поверавају, а

он никада није одао ниједно дете јер је плаво најлепше за дечји сан. Плаво код деце изазива жељу да лете и да оду на месец и да му украду сенку да их више не плаши.

Ципеле нека буду брда

Дечак је често по брдима шетао бос и сваке вечери плакао јер су га ноге болеле, пошто их је посекао на камен док је ишао кроз траву. Ноге су му често биле прљаве јер је често газео по блату. Дечак се ноћу кроз мали прозор молио месецу да му купи ципеле јер нема ко други. Месец се смешикао и ковао планове како дечаку да купи ципеле. Једне ноћи кад је киша падала месец је био иза облака и жао му је било дечака који нема шта да обује. Следеће ноћи кад је било ведро месец је од брда направио ципеле и ставио их пред праг дететове куће. Ујутру кад се дете пробудило и видело ципеле испред прага, сагао се и пољубио ципеле, земљу и захвалио се месецу. Драги месече, баш ти хвала што си мислио на мене. Кад одрастем, ја ћу теби купити неке нове ципеле.

Небо нека буде продавац љубичица

Једна девојчица кренула је у септембру да бере љубичице. Мајка јој је била много болесна. Лекар је девојци рекао: „Твојој мајци помоћи може само мирис љубичица. Ако не помирише љубичице... Много се растужила девојчица и много је дана прошло а љубичица нигде нема. Једном, док их је тражила, затекла ју је ноћ у шуми. Девојчица се уплашила и није знала шта да ради. У вечерњим сатима птице су певале, свака за себе, за починак и свој сан. Лишће је тихо спавало, а месец је био огroman и плав. Небо је било тамно и нешто се чудно на њему дешавало. На небу се чуло комешање и некакав чудан глас. Девојчице лепа, ти што си закаснила и ти што тражиш љубичицу кад их више нема! Чули смо да љубичице тражиш за љубав твоје мајке и за њено здравље. Драга моја златокоса девојчице, ја, небо, нудим ти из својих недара да убереш љубичице за твоју срећу и срећу твоје мајке. Ево ти љубичице и носи их мајци.

Никола Тесла нека буде сунце

Сунце се хвалило месецу. Знаш месече, ти ноћна бекријо, у Смиљану се родило дете које ће васкрснути светлост. Дете је болешљиво и пуно љубави. Поред дечјег кревета стално спава и дете чува један велики мачак. Мачак се зове електрицитет. Теслина мајка је прекрасна жена, од које Тесла узима светлост и коју ће једног дана поклонити човечанству. Мајка је родила Теслу, а Тесла измислио светлост, и ето свету радости и среће.

Све ове приче деца могу илустровати, сликати, дограђивати, испричати кроз комбиноване ликовне технике. Кроз групни рад свако дете добиће задатак да ствара нове ликовне приче, додаје нови колорит, мења атмосферу као и начин долажења до ликовног решења. Кроз сваки звук боје деца осликавају и музичке тонове и стварају атмосферу слике.

Деца путују

Деца могу да путују на месец у земљу чоколаде, у земљу торти, у земљу цинова, у земљу патуљака.

Деца могу да лете: као лептир, као птица, као облаци, као ветар, као сан, као машта - деца могу да лете.

Све су ово прекрасне ликовне приче које деца прво морају да осмисле, илуструју и насликају.

УВИЂАЊЕ СЕ РАЗЛИКУЈЕ ОД ВИЂЕЊА

Препознавање је *увиђање* нијанси боја, а оно што дете наслика називамо *виђењем*. Ликовна креативност кроз обојене површине мора бити виђење новог ефекта као и обојене атмосфере да би дете увиђање претворило у виђење.

Дете путем увиђања схвата да боја психолошки утиче на њега. Атмосфера боје се претвара у емоционално виђење и креативну потребу да дете обоји нови свет. Емоционално мишљење је одлична спона креативног виђења и емоционалног увиђања ликовног задовољства у једном ликовном делу. Дете мора да увиди потребу ликовног изражавања.

Ликовни свет

Дете овај свет разуме преко мимике, знака и симбола. У првој фази учења кроз комуникацију дете изучава фацијалну експресију. После фацијалне експресије дете се служи аеродинамичним знацима кроз реалистичко схватање облика и простора. Дечји нови свет од треће године живота почиње да личи на симболе, тј. нове знакове комуникације. Симбол је добијен од више знакова који као целина потврђују постојање симбола. Симбол је суштина знака или сажето објашњење онога што симболично говори о некој појави (претвара знак у одређени појам).

Фигурално-ликовни свет

Најснажније емоционално и интелектуално достигнуће је представа људског лика и облика. Дете у трећој години живота црта или слика фигуру, или прецизније, оно што зна о људској фигури. Дете сматра да је глава најважнија на људском телу и зато црта пуноглавце којима из главе израстају ноге и руке које представљају моторику, а она симболишу кретање. Моторика је директно спојена са интелигенцијом и представља дечји узрасни и интелектуални ниво.

Ликовно-семантички свет

Ликовно-семантички свет изучавамо кроз ликовно позоришну представу. Ликовно-визуелну мисао или књижевно дело можемо на сцени представити у три димензије.

Ликовно-парцијални свет

Дете на самом почетку ствара појаве и облике кроз парцијално визуелно сагледавање. За њега је целина апстрактна појава. Оно види ликове онакве каквим и како их замишља и представља. За дете парцијални ликовни свет јесте примат онога што жели да потенцира.

ЗАКЉУЧАК

Креативност се подстиче и развија. Ликовни квалитет се надограђује кроз естетску анализу и тумачење вредности ликовног изражавања, тј. значења ликовних елемената на узрасном и на менталном нивоу.

Узрасни ниво је кад васпитач прати развој детета од првог дана сусрета са њим и бележи реакције на одређене догађаје, појаве. Узрасни ниво често се не поклапа са интелектуалним нивоом. Деца воле да уче уз конкретне чињенице, али и уз чисту забаву. Деци редовно показујемо ликовне репродукције и указујемо им на ликовне специфичности, потенцирајући индивидуалне естетске вредности у слици. Важно је да наставник на адекватан начин задовољи дететову знатижељу. *Пример:* Деци показати фотографије зеца и контексту приче дати специфичност значења кроз њихово тумачење шта је зец.

Важно је да наставник зна да ликовно усавршавање може посматрати као ликовну:

1. конвергентну или
2. дивергентну продукцију

Перманентно учење остварујемо путем ликовних трансформација и ликовних операција. Ликовне способности можемо груписати на више начина, и то:

1. ликовна брзина извођења креативних операција,
2. ликовни став или оријентација у решавању ликовних идеја,
3. ликовно материјални садржаји,
4. функционална сличност ликовне операције,
5. ликовно просторни фактори дефинисања.

Све ликовне способности можемо пратити кроз ликовно-интелектуалне способности и развијати их путем узрасног и интелектуалног нивоа. Ликовне садржаје можемо решавати кроз:

1. симболичко–ликовни свет,
2. фигурално–ликовни свет,
3. ликовно–семантички свет,
4. ликовно–парцијални свет.

Ликовни радови су дечија исповест и дневник о интелектуалном – емоционалном развоју детета-човека!

INTELLECTUAL DEVELOPMENT OF CHILD –FROM SRIBBLING TO FULL ARTISTIC EXPRESSION

Prof. Sretko DIVLJAN, M.A.

Abstract: The ontogenesis of artistic expression in today's child can be compared with the philogenesis of drawings of a caveman who had been facing the same problems in his development as a child does. That development path should be studied on the basis of the general intelligence factor and the creative intelligence factor. In order to improve the visual arts, we need to study art history as well as the development of child's artwork, since there lies the essence of a better tomorrow. If we want our children to grow up to be modern people, who respect themselves and who believe in

themselves, we shall not spare all kinds of praises for them. Faith and will are essential creative forces in a child. Constructive criticism should be used without restraint.

Key words: *faith, will, ontogenesis, philogenesis, grading reviews*

ЛИТЕРАТУРА

1. Дивљан С. (2012): *Историја уметности*, Независни универзитет, Бања Лука.
2. Дивљан С. (2011): *Ликовна тајна*, Учитељски факултет, Јагодина.
3. Дивљан С. (2012): *Дете и визуелне уметности*, Независни универзитет, Бања Лука.

RESUME

Creativity is encouraged and developed. The artistic quality is developed and improved through aesthetic analysis and the interpretation of artistic expression values, that is, the significance of visual elements depending on a child's age or cognitive development. The age level, which does not often coincide with the intellectual level, begins during the first meeting of teacher and child and is manifested in child's continuous recorded responses and reactions to certain events and situations. Children like learning through concrete illustrations, but also like playing and having fun. Children should regularly be shown art reproductions and pointed out some fine specificities of art as well as individual aesthetic values of a painting. It is of great importance that a teacher should satisfy child's curiosity adequately.